

УДК 343.346

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.106>

ВИЗНАЧЕННЯ ІНШИХ ТЯЖКИХ НАСЛІДКІВ В ОСОБЛИВО КВАЛІФІКОВАНОМУ СКЛАДІ ЗАЛИШЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ

Пилипенко Д.О.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1299-6178

Пилипенко Є.О.,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший інспектор організаційно-аналітичного відділу
Управління організаційно-аналітичного забезпечення
та оперативного реагування
Головного управління Національної поліції
в Луганській області
ORCID: 0000-0002-4044-5421

Пилипенко Д.О., Пилипенко Є.О. Визначення інших тяжких наслідків в особливо кваліфікованому складі залишення в небезпеці.

Стаття присвячена визначенню інших тяжких наслідків в особливо кваліфікованому складі залишення в небезпеці, їх дослідженню, а також обґрунтуванню необхідності їх законодавчого закріплення у тексті самої статті 135 «Залишення в небезпеці» Кримінального кодексу України. Здійснено аналіз позицій науковців щодо охоплення поняттям «інші тяжкі наслідки» від залишення в небезпеці спричинення потерпілому середньої тяжкості, тяжких тілесних ушкоджень, а також зникнення його безвісти. На основі проведеного дослідження, з урахуванням положень чинного законодавства України, що встановлює кримінальну відповідальність за умисне завдання потерпілому середньої тяжкості та тяжкі тілесні ушкодження, запропоновано перелік наслідків, що визначають особливо кваліфікований склад залишення в небезпеці, а саме: середньої тяжкості, тяжкі тілесні ушкодження та зникнення безвісти потерпілого закріпити у тексті статті. Крім цього, задля дотримання принципу справедливості призначення покарання, а також обов'язкового врахування ступеня тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та суспільно небезпечних наслідків, що настали, запропоновано нову редакцію статті 135 «Залишення в небезпеці», в якій кримінальна відповідальність за залишення в небезпеці, що спричинило потерпілому тілесні ушкодження середньої тяжкості, передбачатиметься новою окремою частиною статті. У запропонованій новій редакції ст. 135 КК України подібне кримінальне правопорушення кваліфікуватиметься за новою ч. 3 ст. 135 КК України.

Залишення в небезпеці, у випадку, якщо воно спричинило настання для потерпілого смерті, тяжких тілесних ушкоджень або зникнення його безвісти має визнаватись тяжким злочином та також кваліфікуватись за окремою частиною статті 135 КК України. У запропонованій новій редакції ст. 135 КК України подібне кримінальне правопорушення кваліфікуватиметься за новою ч. 4 ст. 135 КК України.

У свою чергу, частини 1 та 2 ст. 135 КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за залишення в небезпеці, яке не призвело до настання суспільно небезпечних наслідків (формальні склади кримінальних правопорушень) слід залишити у чинній їх редакції.

Ключові слова: залишення в небезпеці, інші тяжкі наслідки, середньої тяжкості тілесні ушкодження, тяжкі тілесні ушкодження, зникнення потерпілого безвісти.

Pylypenko D.O., Pylypenko Y.O. Definition of other severe consequences in the particularly qualified composition of abandonment in danger.

The article is devoted to the definition of other grave consequences in the especially qualified composition of abandonment in danger, their study, as well as the justification of the need for their legislative consolidation in the text of Article 135 «Abandonment in danger» of the Criminal Code of Ukraine. An analysis was also carried out of the resolutions of the Plenums of the Supreme Court of Ukraine concerning criminal offenses for other objects of encroachment, containing a list of grave

consequences and the reasoning for defining them as grave for these criminal offenses. An analysis of the positions of scientists on the inclusion of the concept of other severe consequences of abandonment in danger of causing moderate and serious bodily injuries to the victim, as well as the disappearance of the victim, is carried out. Based on the research conducted, taking into account the provisions of the current criminal legislation of Ukraine, which establishes criminal liability for intentional infliction of moderate and serious bodily injuries to the victim, a list of consequences that determine the especially qualified composition of abandonment in danger (moderate severity, severe bodily injuries and the disappearance of the victim) is proposed to be consolidated in the text of the article itself. In addition, in order to comply with the principle of fairness in imposing punishment, as well as to take into account the severity of the criminal offense committed and the socially dangerous consequences that have occurred, a new version of Article 135 «Abandonment in danger» has been proposed, in which criminal liability for leaving in danger, which caused moderate bodily injuries to the victim, will be provided for in a new separate part of the article. Severe bodily injury, as well as the disappearance of the victim, if such consequences occurred in the event of abandonment him in danger, should be defined as a particularly qualified element of abandonment him in danger and provide for criminal liability under a single separate part of the article.

In turn, Parts 1 and 2 of Article 135 of the Criminal Code of Ukraine, which provide for criminal liability for abandonment someone in danger that did not lead to socially dangerous consequences (formal components of criminal offenses), should be left in their current wording.

Key words: abandonment in danger, other severe consequences, moderate bodily injuries, severe bodily injuries, missing victim.

Постановка проблеми. Залишення в небезпеці, що спричинило настання смерті або інші тяжкі наслідки є особливо кваліфікованим складом залишення в небезпеці, за яке передбачене покарання у вигляді позбавлення волі на строк трьох до восьми років [1]. Дане кримінальне правопорушення, незалежно від того, до яких наслідків для потерпілого воно призвело (смерть або інші тяжкі наслідки), відповідно до ст. 12 КК України, що визначає класифікацію кримінальних правопорушень, є тяжким злочином, а винна особа, у зв'язку із цим, визнається такою, що вчинила саме тяжкий злочин і несе за це відповідну кримінальну відповідальність. Крім цього, на таку особу поширюються усі обмеження щодо умовно-дострокового звільнення від відбуття покарання, звільнення від відбуття покарання з випробуванням, зняття судимості, визначенні Загальною частиною КК України саме для осіб, що вчинили тяжкий злочин [1]. Проте, якщо у випадку настання смерті особи від залишення в небезпеці, тяжкість наслідку для потерпілого не викликає жодних сумнівів і притягнення особи до кримінальної відповідальності як за вчинення тяжкого злочину є обґрунтованим, то у разі настання так званих інших тяжких наслідків від залишення в небезпеці виникає чимало питань, адже законодавчо перелік таких наслідків диспозицією ч. 3 ст. 135 КК України не визначений. Які саме наслідки, окрім настання смерті, слід розуміти тяжкими і з настанням яких для потерпілого винна особа нестиме відповідальність як за вчинення тяжкого злочину? Ці питання наразі є актуальними, адже від правильної кваліфікації протиправних діянь винної особи залежатиме законність притягнення особи до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 135 КК України та призначення покарання, необхідного і достатнього для виправлення такої особи, а також попередження вчинення нею нових кримінальних правопорушень.

Мета дослідження: визначити, які саме наслідки від вчинення особливо кваліфікованого складу залишення в небезпеці слід вважати тяжкими та надати пропозиції щодо їх закріплення на законодавчому рівні у тексті самої статі.

Стан опрацювання проблематики. Дослідженню особливо кваліфікованого складу залишення в небезпеці приділялась чимала увага з боку В.В. Бабаніної, І.І. Гореліка, О.С. Гореліка, Т.В. Кірпи́ченко, П.І. Орлова, М.І. Хавронюка, проте й сьогодні залишається малодослідженим та вкрай актуальним питання щодо визначення та закріплення на законодавчому рівні інших тяжких наслідків від залишення в небезпеці, з настанням яких винна особа нестиме кримінальну відповідальність за вчинення особливо кваліфікованого складу залишення в небезпеці.

Виклад основного матеріалу. Завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан, визнаватиметься тяжким злочином у разі настання смерті чи інших тяжких наслідків для потерпілого [1].

На сьогодні, диспозицією ч. 3 ст. 135 КК України не закріплюється поняття інших тяжких наслідків, а тому є певні труднощі та протиріччя щодо їх визначення та кваліфікації діянь винної особи у

разі вчинення нею залишення в небезпеці, що спричинило суспільно небезпечні наслідки. Крім того, перелік інших тяжких наслідків від залишення в небезпеці невизначений також і жодною із постанов Пленуму Верховного Суду України (ВС України). Зокрема, щодо злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, інші тяжкі наслідки від таких злочинів визначені постановою Пленуму ВС України від 30.05.2008 № 5 [2]; у злочинах проти безпеки виробництва інші тяжкі наслідки визначені постановою Пленуму ВС України від 12.06.2009 № 7 [3], а інші тяжкі наслідки у злочинах проти довкілля охарактеризовані постановою Пленуму ВС України від 10.12.2004 № 17 [4]. Станом на теперішній час постанови Пленуму ВС України, що розкривала б перелік інших тяжких наслідків у злочинах проти життя і здоров'я, у тому числі, пов'язаних із залишенням в небезпеці, немає.

Визначити суспільно небезпечні наслідки від залишення в небезпеці та розв'язати проблему правильної кваліфікації діянь винної особи за ч. 3 ст. 135 КК України спробували деякі вчені у галузі кримінального права під час підготовки науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України. Так, на думку авторів науково-практичного коментаря за редакцією М.І. Мельника та М.І. Хавронюка під тяжкими наслідками від залишення в небезпеці слід розуміти спричинення потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або зникнення його безвісти [5, с. 294]. У свою чергу, у науково-практичному коментарі за редакцією С.С. Яценка науковці дотримувались думки, що під тяжкими наслідками від залишення в небезпеці треба вважати спричинення потерпілому тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень. [6, с. 317]. Такої ж думки, щодо охоплення тяжких або середньої тяжкості тілесних ушкоджень поняттям тяжких наслідків від залишення в небезпеці, дотримувались вчені в галузі кримінального права у науково-практичному коментарі за редакцією В.В. Сташиса та В.Я. Тація, а також коментарі за редакцією В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова та В.І. Тютюгіна [7, с. 439; 8, с. 88-89].

Окрім вже названих позицій вчених з приводу переліку можливих тяжких наслідків від залишення в небезпеці, існують також позиції й інших осіб, зокрема, практикуючих фахівців у галузі права, які до інших тяжких наслідків від залишення в небезпеці відносять спричинення потерпілому тяжких чи середньої тяжкості тілесних ушкоджень або зникнення його безвісти [9].

Отже, як ми бачимо, з приводу видів тяжких наслідків від залишення в небезпеці існує чимало думок та позицій. Однак, не зважаючи на їх численну кількість, жодної юридичної сили вони не мають, а тому під час кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 135 КК України, можуть мати лише рекомендаційний характер. Тому, задля уникнення протиріч та можливих суперечностей щодо визначення тяжких наслідків від залишення в небезпеці, вважаємо за необхідне визначити їх законодавчо та закріпити їх перелік у диспозиції відповідної частини статті. З приводу необхідності визначення тяжкості наслідків у тексті самої статті, що встановлює відповідальність за вчинення кримінального правопорушення з матеріальним складом, є слушною позиція Р.І. Лемехи, який у своєму дисертаційному дослідженні на тему: «Тяжкі наслідки як наскрізне кримінально-правове поняття» запропонував відмовитись від застосування у законі вказівок на тяжкі, особливо тяжкі та інші тяжкі наслідки під час визначення фізичної шкоди, заподіяної потерпілому. Натомість запропоновано вказувати у відповідній диспозиції статті конкретні наслідки (смерть, загибель кількох осіб, доведення до самогубства, заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень і тяжких тілесних ушкоджень). Таке нововведення спростить понятійний апарат чинного КК України, оскільки термінологічні звороти «тяжкі наслідки», «особливо тяжкі наслідки» та «інші тяжкі наслідки» використовуються у більше ста статтях КК України [10, с. 11].

Однак, пропонуючи закріплення у тексті самої частини статті «Залишення в небезпеці» переліку інших тяжких наслідків, виникає доречне питання, які саме наслідки все ж таки слід вважати тяжкими? На наш погляд, першим таким наслідком беззаперечно слід вважати спричинення потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, адже вони завдають непоправної шкоди здоров'ю людини. Відповідно до ст. 121 КК України, тяжке тілесне ушкодження є небезпечним для життя в момент заподіяння, а також може спричинити втрату будь-якого органу або його функцій, каліцтво статевих органів, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя [1].

Наступним наслідком від залишення в небезпеці, який, на наш погляд, має вважатися тяжким, є зникнення потерпілого безвісти. Слід зазначити, що у більшості випадків зникнення осіб безвісти зниклими стають люди похилого віку, малолітні, а також ті, що страждають різними психічними захворюваннями. Тобто, це ті особи, що здебільшого підпадають під категорію потерпілих від залишення в небезпеці. Відповідно до вимог ст. 46 Цивільного кодексу України (ЦК України), фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо у місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, – протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного

випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Правові наслідки оголошення фізичної особи померлою прирівнюються до правових наслідків, які настають у разі смерті (ст. 47 ЦК України) [11]. Тобто, законодавець прирівнює оголошення безвісно відсутньої людини померлою до фактичного настання її смерті. На сьогодні ч. 3 ст. 135 КК України у якості особливо кваліфікуючої ознаки передбачає настання смерті потерпілого від залишення його у небезпеці особою, що зобов'язана була піклуватися про потерпілого або сама поставила потерпілого у небезпечний для життя стан. Тобто, залишення в небезпеці буде вважатися злочином з тяжкими наслідками, якщо воно спричинило настання смерті потерпілого. У свою чергу, якщо залишення в небезпеці спричинило зникнення потерпілого безвісти, якого, згідно із вимогами ЦК України визнано померлим (що прирівнюється до фактичного настання смерті), то цілком аргументованим та доцільним є охоплення тяжкими наслідками від залишення в небезпеці факту зникнення потерпілого безвісти.

Аналізуючи позиції науковців в галузі кримінального права з приводу охоплення поняттям тяжких наслідків від залишення в небезпеці спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесних ушкоджень, слід зазначити, що наша думка з приводу цього, з урахуванням вимог чинного кримінального законодавства України, є дещо відмінною. Зокрема, відповідно до ст. 122 КК України тілесними ушкодженнями середньої тяжкості визнаються такі, що не є небезпечними для життя і не потягли за собою наслідків як тяжкі тілесні ушкодження, однак, що спричинили тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину [1]. Якщо середньої тяжкості тілесні ушкодження не спричиняють тяжких наслідків для здоров'я та не є небезпечними для життя, то чи можна вважати такі наслідки від залишення в небезпеці тяжкими? Аналізуючи чинне кримінальне законодавство України, можна дійти висновку про те, що навіть умисне спричинення середньої тяжкості тілесних ушкоджень сам законодавець визначає як нетяжкий злочин, адже передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років (ч. 1 ст. 122 КК України) [1]. У зв'язку із цим, виникає доречне питання: якщо середньої тяжкості тілесні ушкодження не є небезпечними для життя людини, не несуть для здоров'я потерпілого тих наслідків, що характеризують ушкодження як тяжкі та вчиняються, у випадку залишення в небезпеці, виключно з необережної форми вини, то чи можна вважати такий наслідок тяжким? На нашу думку, ні. Але, це зовсім не означає, що за спричинення потерпілому від залишення в небезпеці середньої тяжкості тілесних ушкоджень винна особа не повинна нести жодної кримінальної відповідальності за свої протиправні дії. Спричинені потерпілому середньої тяжкості тілесні ушкодження хоча і не є тяжкими та небезпечними для життя, але все ж таки завдають значної шкоди здоров'ю особи, а тому за залишення в небезпеці, що спричинило середньої тяжкості тілесні ушкодження винна особа має бути притягнута до кримінальної відповідальності. Однак, задля подолання протиріч та суперечностей з приводу наслідків від залишення в небезпеці та їх охоплення відповідними частинами статті, є необхідним передбачити кримінальну відповідальність за залишення в небезпеці, що спричинило настання для потерпілого середньої тяжкості тілесних ушкоджень, окремою частиною ст. 135 КК України, зокрема, частиною 3. У разі спричинення потерпілому від залишення в небезпеці наслідків у вигляді смерті, тяжких тілесних ушкоджень або зникнення його безвісти, пропонуємо встановити кримінальну відповідальність за новоствореною частиною 4 ст. 135 КК України і визнати цей злочин тяжким.

Отже, на основі проведеного дослідження, вважаємо за необхідне внести до ст. 135 КК України такі зміни:

Стаття 135. Залишення в небезпеці

1. ....

2. ....

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили потерпілому тілесні ушкодження середньої тяжкості ...

4. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили потерпілому смерть, тяжкі тілесні ушкодження або зникнення його безвісти...

Висновки. Визначення інших тяжких наслідків в особливо кваліфікованому складі залишення в небезпеці та закріплення їх законодавчо у тексті самої статті є необхідною складовою правильною кваліфікації протиправних діянь, пов'язаних із залишенням в небезпеці потерпілої особи, усунення протиріч та суб'єктивного трактування наслідків, з настанням яких винна особа підлягає притягненню до кримінальної відповідальності за залишення в небезпеці, що спричинило для потерпілого настання тяжких наслідків та призначенні покарання, необхідного і достатнього для виправлення особи, з урахуванням реального ступеня тяжкості наслідків від вчиненого кримінального правопорушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 26.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2343> (дата звернення: 14.01.2025).
2. Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08#Text> (дата звернення: 14.01.2025).
3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09#Text> (дата звернення: 14.01.2025).
4. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04#Text> (дата звернення: 14.01.2025).
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ: Атіка, 2004. 1056 с.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. Київ: А.С.К., 2004. 1096 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Видавничий дім, 2003. 1196 с.
8. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар у 2 томах / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Т. 2: Особлива частина. Харків: Право, 2013. 1040 с.
9. Науково-практичний коментар до ст. 135 Кримінального кодексу України. URL: <http://www.jurists.org.ua/criminal-law/1786-naukovo-praktichniy-komentar-do-st-135-krimnalnogo-koдексу-ukrayini.html> (дата звернення: 14.01.2025).
10. Лемеха Р.І. Тяжкі наслідки як наскрізне кримінально-правове поняття: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2013. 21 с.
11. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 10.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 14.01.2025).